

misstanden, zoals het afjakkeren van huisnaaisters, de behuizing van de Rotterdamse bootwerkers, de onhygiënische toestanden op een tabaksfabriek, worden in zijn boeken wel gesignaleerd en Lodewijk Utenhage in de roman *David en Jonathan* maakt wel enkele zwakke gebaren tot verbetering, maar een georganiseerd optreden tegen sociale onrechtvaardigheid heeft niet in Haspels' lijn gelegen. Een christelijk sociale beweging en christelijke politiek waren niets voor hem. Zijn piëtistisch getinte vroomheid en tegelijk ook zijn kunstenaarschap hielden hem ver van elke georganiseerde actie. De grote stad was voor hem interessant als verschijnsel, maar in een agrarische samenleving voelde hij zich het meest thuis. In *Ab-Hurck* idealiseert hij de boeren. 'Zij zijn de conservatieven van onze moderne maatschappij. Onze genotlievende steden zouden zichzelf verteren, indien zij niet lichamelijk en zedelijk gevoed werden door de werkende en biddende dorpen, die als een wacht van goede engelen om hen heenliggen, zoals een mensch door het leven wordt gedragen door zijn arbeid en zijn gebed.' De levensstijl van het Nederlandse patriciaat en de Nederlandse adel boeit hem bijzonder. Hij waardeert, zoals het in *David en Jonathan* heet, 'de patriarchale omgang (van de aanzienlijken C.R.) met onderhorigen en dorpsgenoten; de zachte, voorzichtige toon van hun leven.' Maar zonder dat Haspels het bedoelt, of misschien zelfs merkt, speelt er ironie door allerlei uitspraken heen, die handelen over de kerksheid en de vroomheid van de protestantse betere kringen uit zijn dagen. Die uitspraken worden weliswaar aan verschillende figuren in de mond gegeven, maar Haspels is toch overal de souffleur. Ik ga gewoon mijn citatenlijsten maar eens na en pik daaruit een aantal gezegden op. In *De stad aan het veer* oordeelt Henriëtte Tullingh 'dat het tot je standing behoort niet helemaal met de kerk te breken'. Haar vader, Samuel Tullingh, leest aan het ontbijt een paar bijbelwoorden en bidt het Onze Vader. Hij zegt daarvan: '... ik kan het niet laten. Schoon tafellinnen, beleefde omgang, grondwet, en stijl in je leven is evengoed conventie als dit, evengoed conventie als dat je "goeden morgen" zegt.' Henri Driellaert schrijft: 'Vroeger gingen we allemaal naar de kerk, en lachten om den dominee. Nu gaan sommigen nog naar de kerk, doen dan net als dominees, en de anderen moeten van kerk en dominees niets hebben – en niemand lacht meer.' Lize Lepelaar is van mening dat 'de quintessens van allen godsdienst